

Etik Solipsizmin Savunulabilirliği Üzerine

On The Defensibility of Ethical Solipsism

DEMET KURTOĞLU TAŞDELEN

Anadolu University

Received: 29.03.2025 | Accepted: 30.06.2025

Abstract: This article explores the possible meanings of ethical solipsism and attempts to provide a foundation for how it might be defended. Ethical solipsism, when distinguished from its ontological and epistemological versions, can be defended in a positive way. The reason for the negative form of ethical solipsism developed by Zaluski is that he considers this version of solipsism as an extension of ontological and epistemological solipsism. In the form developed by Pihlström, when ethical solipsism is considered through the concept of guilt—as a constitutive element of ethical relation—a Kantian and Levinasian approach to solipsism becomes conceivable. On the other hand, differing from Pihlström, it is also arguable that another form of positive ethical solipsism could be developed through Levinas's concept of love as agape, as well as through the notion of “goods of self-becoming,” which carries the potential to open a path for the individual's own becoming.

Keywords: Ethical solipsism, guilt, Agape, responsibility, ethics of self-becoming.

Giriş

Solus (yalnız) ve *ipse* (ben) Latince sözcüklerinin birleştirilmelerinden oluşturulmuş olan “*solipsizm*” (tekbencilik) ontolojik bağlamıyla, kişinin yalnızca kendi zihninin (bilincinin) var olduğunu ve kendisinin dışında diğer zihinlerin var olmadığını iddia eder. Epistemolojik bağlamıyla solipsizm ise, kişinin sadece kendi zihninin içeriğine erişiminin olduğunu, dolayısıyla kişinin kendi zihninin yalnızca kendisi tarafından bilinebileceğini ve başka insanların zihinlerinin bilinemez olduğunu iddia eder.

Felsefi bir konu olarak solipsizm ile birlikte düşünmek için önemli gerekçeler bulabiliriz. Başka insanların zihinlerinin var olup olmadığı ve var olsa bile bu zihinlerin içeriklerinin bilinip bilinemeyeceği tarihsel olarak Gorgias’a kadar geri götürülürken özellikle Descartes, Berkeley ve çağdaş filozoflardan Putnam gibi kimi filozofların temel argümanlarında ayırt edici bir yere sahip olan önemli bir felsefi görüştür.

Başka insanların bedenlerinin var olup olmaması ve kendimizi diğer bedenlerden ayırt ederek kavramak durumunda oluşumuz da solipsizm üzerine düşünmemiz için bir neden oluşturabilir. Düşüncede kendisini diğer zihinlerden ayırarak yalnızca kendi zihninin var olduğunu iddia eden biri isterse bu görüşünü sağduyuya uygun olarak bir beden bir başka bedenden ayrıldığı üzerinden destekleyebilir. Nitekim, büyüyüp gelişecek ve sonra da çürüyüp yitcek olan tek bir beden söz konusudur. O da benim bedenimdir. Başka bedenlerin var olmayışına dair bir argüman, bir beden büyüyüp gelişebilmesinin yalnızca içeriden kavranıp bilinebilir oluşuna dayandırılarak savunulabilir. Başka bedenleri dışarıdan algılıyor olmam duyu-sal olarak bir yanılsamadan ibaret olacaktır. Nitekim ben örneğin, yalnızca kendi bedenimin geçirdiği evreleri bilebilirim. Dolayısıyla, başka bedenlerin gerçekten var olduklarını bir kesinlik içerisinde savunamaz ve onlara dair kesin bilgi üretemeyebilirim.

Ontolojik ve epistemolojik solipsizmin savunulabilir olduğunu tartışan en iyi eserlerden biri Şafak Ural’ın yazmış olduğu *Solipsism, Physical Things and Personal Perceptual Space: Solipsist Ontology, Epistemology and Communication* başlıklı kitaptır. Ural bu kitabında solipsizmin gerçek anlamda ciddiye alınmadığı iddiasından yola çıkmış ve ontolojik ve epistemolojik olarak solipsizmin gerçek felsefi değerini ortaya koymaya çalışmıştır. Solipsizmin

hakiki anlamda itibar görmemiş olması onun ciddi olarak savunulabilir bir felsefi duruş olarak kabul edilmemesinden kaynaklanmıştır. Ural'a göre özellikle çağdaş tartışmalarda dil, iletişim ve anlama ilgili konularda açığa çıkan kimi felsefi problemler doğrudan ya da dolaylı olarak solipsizmle yakından bağlantılıdır. Solipsizm üzerine bu önemli metninde Ural'ın birincil amacı solipsist bir bağlamda iletişim konusunun nasıl açıklanabileceği olmuştur (Ural, 2019).

Solipsizmin ontolojik ve epistemolojik versiyonlarının dışında etik solipsizmden de söz edebiliriz. Etik solipsizm, ontolojik ve epistemolojik solipsizimlerle tutarlı olacak şekilde kişinin etik yaklaşımında başka insanların gerçekliğini küçümsemesi ve narsizm veya bencillik (egotizm değil egoizm anlamında) ile bağdaşması olarak tanımlanabilir (Zaluski, 2020). Diğer taraftan, bunun tam tersi bir yorumla da karşılaşmak olanaklıdır. Bu diğer yoruma göre (Pihlström, 2011), etik solipsizmi savunan bir kişi kendisi dışındakilere alçakgönüllülükle yaklaşabilir ve hatta onlara karşı kendisini sorumlu bile hissedebilir. Şöyle düşünebiliriz: Belki de hakiki bir etik tutuma ya da bilince gelebilmek için kişinin (yanılsama olsa bile) ontolojik ve epistemolojik bir solipsizmi temel alıp tam da böylesi bir durumda başkalarına karşı nasıl davranacağını belirleyebilmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle, kişinin esas etik tutumu ve eylemleri tam da solipsizmi savunması ile birlikte anlaşılacaktır. Başka zihinlerin varlığının ve bu zihinlerin bilinebilir olmasının yanılsama olduğunu kabul etmesine rağmen bir (etik) solipsist başkalarıyla olan etik ilişkilerini düzenleme yoluna gidebilir. Bu uslaımlama biçimi aynı zamanda etik solipsizmin farkını da ortaya koyar gibidir. Ontolojik ve epistemolojik solipsizmden farklı olarak kişi etik solipsizmi anlamlı ve hatta olumlu bir biçimde benimseyebilir gibi gözükmektedir.

Nitekim Pihlström'ün iddia ettiğı üzere, örneğın Kant'ın ödev etiğı, eylemlerin sonuçları ve dışsal şartlardan bağımsızdır ve kişinin “içinde” gerçekleşmektedir. “Eylemin ahlaken ilgili tek ölçütü, o eylemin failin ahlak yasasına (kategorik imperatif) duyduğı saf saygıdan kaynaklanıp kaynaklanmadığıdır.” Dahası, suçluluk duygusu da etik solipsizmi destekler niteliktedir. Ahlak yasasının yanı sıra suçluluk duygusu da “kişinin ruhunun iç hâliyle ilgili bir durumdur” (Pihlström, 2011, s. 115).

Diğer taraftan, suçluluk gibi güçlü bir yerden yaklaşıyor gibi gözükse de bu argümanın gerçekten solipsist bir argüman olduğunu nasıl iddia

edebiliriz? Kişinin kendini suçlu hissetmesi için başka insanların hakiki varlığını kabul etmesi zorunlu bir koşul değil midir? Başkalarıyla etkileşim ortamı olmaksızın suçluluk da dahil olmak üzere başka duygulardan söz etmek olanaklı mıdır? Nitekim Pihlström de solipsizmden kaçınmamız gerektiğini dile getirmiş ve sadece etik solipsizmin içerebileceği “hakikati” görmeye çalışmıştır. Diğer taraftan, bu hakikatin etik solipsizmin içerebileceği hakikat olduğunun da altını çizmek gerekir. Pihlström de etik solipsizme ontolojik ve epistemolojik solipsizmden ayrı olarak bir bağlam yaratmaya çalışmış gibidir. Dolayısıyla kişinin kendini suçlu hissetmesi için başka insanların dış dünyada var olduklarının ve/veya başka insanların zihinlerinin bilinebilir oluşunun kanıtlanması gerekliliği ortadan kalkmış gibidir.

Diğer bir yoruma göre (Soysal, 2008) her ne kadar etik solipsizm “kare bir daire gibi” imkânsız bir şeyi çağrıştırıyor gibi görünse bile, Husserl’in empati kavramı ile Hume’un sempati kavramını bir araya getirerek bir bağlam yaratmaya çalıştığımızda, bir düşünce deneyi düzeyinde bile olsa, etik solipsizm savunulabilir ya da en azından hakkında konuşulabilir bir görüşe dönüşebilmektedir.

Böylelikle, solipsizmin ontolojik ve epistemolojik versiyonlarını benimsemeyen ya da onları askıya almayı seçen biri bile yine de etik perspektiften solipsist olabilir gibi gözükmemektedir çünkü etik solipsizmde ana konu başka zihinlerin var olup olmaması ya da onların bilinip bilinmemesi meselesi değildir. Etik solipsizmde solipsizmin vurgulandığı bağlam değişmekte, bireysel deneyim ve herkesin kendi etik ilişki gerçekliğinin olduğu iddiası öne çıkmaktadır. Etik konular kişilerarası konular olmaları bakımından başkalarının varlığını gerektirebilir. Bununla birlikte etik, temeli ve asıl anlamı bakımından kişinin kendisi ile ilgilidir, kişiye bağlı olan bir durumu ifade eder (İyi, 2011, ss. 5-6). Dolayısıyla bir etikten söz edebilmemiz için başka insanların varlığından önce kişinin kendi bilinci ile kurduğu ilişkinin nelığının sorgulanmasına gereksinim duyarız. Bir bilinç olmadan bilme ediminden söz etmek anlamsızlaşır. Etik solipsizmin, ontolojik ve epistemolojik solipsizmle uyumlu olduğu da savunulabilir ancak biz bu makalede etik solipsizmin içerimleri üzerinden ilerleyerek, solipsizmden çıkış bulmaya çalışmak yerine etik solipsizmi benimseyebilmenin olanağını tartışacağız.

Etik Solipsizm Nedir?

Etik solipsizmden neden ve nasıl söz edebiliyoruz? Ontolojik ve epistemolojik solipsizmden farklı olarak etik solipsizmden söz etmenin olanağı ve/veya gerekliliği nasıl doğuyor? Etik solipsizmin de türlerinden söz edilebilir mi?

Ben'in dışında başka insanların bilinçlerinin var olup olmadığı ve bu başka bilinçlerin içeriklerinin bilinip bilinemeyeceği problemini askıya almayı seçebiliriz. Ne de olsa bu problemi çözmek için kanıt ya da karşı kanıt sunmak zor gözükmektedir. Solipsizm bu haliyle bir şekilde kaçındığımız ya da kaçınmaya çalıştığımız fakat yine de problem olarak varlığını sürdüren bir felsefi görüşe dönüşmektedir. Kaçınmadığımızda üstesinden gelmenin zor olduğu, kaçınmaya çabaladığımızda ise örtük olarak hep orada olan bir felsefi yaklaşımdır. Sağduyu ile yaklaştığımızda elbette gündelik hayatta dış dünyanın ve başka insanların, canlıların, fiziksel nesnelerin var olup olmadığını sorguladığımız durumlar içerisine girmek sıkıntı yaratacağından sorunu görmezden geliriz. Oysa konuya felsefi olarak yaklaşmanın ve kimi çözüm önerilerinde bulunmanın gündelik yaşam özelinde sıkıntı yaratmamasının yanı sıra, etik bağlamıyla solipsizmin benimsenmesinin oldukça yararlı olduğunu söylemek bile olanaklıdır.

O halde, kaçınamayacağımız ancak faydalanabileceğimiz bir görüş olarak solipsist bir evren kurgulamak bir tür tercih meselesine dönüşebilmektedir. Diğer bir deyişle, probleme felsefi (etik) olarak eğilmek bizi gündelik hayata ya da genel olarak sağduyuya etkide bulunan, bu bakımlardan olumlu ya da olumsuz sonuçları olabilecek olan yerlere taşıyabilir. Peki, nedir etik solipsizm?

“Solipsist etik” ya da “solipsist ahlak” adı altında da karşımıza çıkabilen solipsizmin bu biçimi, solipsizm yaklaşımının etik alandaki karşılığıdır. Bir etik solipsizmden söz etmeden önce genel olarak solipsizmden söz etmemiz gerekiyorsa yani ontolojik ve epistemolojik solipsizm olmaksızın etik solipsizmden söz edemiyorsak, tartışılan meselenin etik boyutunun ontoloji ve epistemoloji boyutuna bağlı olduğu gerçeği önemli bir sav olarak çıkar karşımıza. Bu sava göre, solipsizmin ontolojik ve/veya epistemolojik olarak karşılık bulduğu bağlamlardaki temel iddialar nelerse, etik solipsizmden söz edebilmek için bu temel iddialar ile bir ilişki kurma

zorunluluğu doğar. Bir sonraki bölümde ele alacağımız Zaluski'nin etik solipsizm yaklaşımı bu savı doğrular niteliktedir.

Peki, bu takip etme ilişkisinin dışında başka bir ilişkiden de söz edebilmek olanaklı mıdır? Örneğin, etik solipsizm, ontolojik ve epistemolojik solipsizmden anlam bakımından önce gelebilir mi? Eğer bu ilişki olanaklı ise, anlam bakımından gelen bu öncelik etik solipsizm hakkında farklı bir şey söylüyor olabilir mi? Kuşkusuz bu öncelik etiğin genel olarak ontoloji ve epistemolojiden anlam bakımından önceliğine dayanmak durumundadır.

Bu bağlamda tartışmamız gerektiğini düşündüğüm önemli bir soru etik solipsizmdeki 'etik' sözcüğünün ne anlama geldiğidir. Başka bir deyişle "etik nedir"? Etiğin ne olduğuna göre, birçok etik görüş olduğuna ve etiğin ne olduğu da bu görüşler doğrultusunda değiştiğine göre, etiği hangi anlamda kullanmayı seçtiğimizi belirtmeden etik solipsizmi tanımlayabilmemiz olanaklı mıdır? Dolayısıyla etik solipsizmden ne anlıyor olduğumuz etikten ne anlıyor olduğumuzla doğrudan bağlantılıdır.

Örneğin Levinas, kendi geleneksel (Batı) metafiziğinin eleştirisinde bu metafiziğin (ontolojinin) totaliter bir yapı kurduğunu ve bu yapı içerisinde kavramların bir tür tahakkümü altında ötekini ortadan kaldırdığını söyleyecektir. Başka'nın Aynı içinde yok edildiği ya da Aynı'nın Başka üzerinde tahakkümünü kurduğu bir metafiziktir eleştirdiği. Bu eleştiri ile de o ötekinin hiçbir zaman bütünüyle tüketilemeyeceği etik ilişkiyi merkeze koyacaktır. Etik ilişkiler alanı Levinas'ın geleneksel etik görüşlerden ayrılarak oluşturduğu bir alandır. İnsanın varoluşsal özelliği ona göre etik ilişkide ortaya çıkmaktadır.

Etik, Levinas'ın bakış açısından, ötekinin yüzüyle karşılaşmada ortaya çıkan zorunlu bir alandır. Dolayısıyla ontolojiden de epistemolojiden de önce gelir. Öteki, ne önce varolduğu kanıtlanması gereken ne de yalnızca bilinmesi gerektirir. Levinas'ın etiği başkasına her zaman öncelik veren bir sorumluluk etiğidir. İnsan öteki ile karşılaşarak etik sorumluluğa açılan bir varlık olarak kurgulanıyorsa ve etiğin kendisi ontolojik bir öncelik olarak ahlaki kuralların belirlendiği normatif bağlamdan farklı olarak bir ilişkiler alanıysa, felsefi düşüncenin ontoloji ve epistemolojiden önce öteki ile karşılaşmada kendisini gösteren etik bir zorunluluktan doğduğunu söylemek olanaklı olacaktır.

Solipsizmde önceliği ontolojiye verdiğimizde, ötekiyle kurulması beklenen yüz-yüze ilişkiden dolayı, Levinas'ın solipsist olamayacağı açıktır. Sonuçta onun savundukları doğrultusunda başkaya açılan varlık alanı zorunlu bir alandır. Bu öncelik doğrultusunda onun solipsist ve etik solipsist olmadığını söyleyebiliriz. Diğer taraftan, solipsizmde önceliği etiğe verdiğimizde (felsefi düşünme etikle başlıyorsa), etik ilişkide aşkınsal bağlamda başka bilinçlere öncelik verme anlamında bir tür solipsizm oluşmaya başlar. Ötekinin ontolojik olarak var olup olmamasından bağımsız olarak ben'in bilincinde "başkası"nın bulunduğunu ve bu etik ilişkiyi kuracak olanın da ben'in bilinci olduğunu söyleyebiliriz. Öteki, benim adıma bu ilişkiyi kuramaz. Kurmaması öteki ile açığa çıkan sorumluluk gereğidir. Yüz-yüze ilişkinin aşkınsal olarak kurulması gereken bir öncesi olmak durumundadır.

Dolayısıyla, ontolojik olarak ötekinin varlığını kanıtlayamamak dahi (ontolojik solipsizm) ve her durumda bu kanıtlamadan önce, ötekinin benim bilincimin dışındaki varlığından bağımsız olarak bilincimin içerisindeki yeri önemli olacaktır. Başka bir deyişle, etik ilişkiyi (istersem ötekine öncelik verecek biçimde) ben kurarım. Öteki ile karşılaşmada ona öncelik verecek şekilde düşünüp eylemde bulunmam ben ile, benim bilincim ile, benim bilincimin içerisinde kurguladığım etik ilişki ile gerçekleşir. Tam da bu anlamıyla Levinas etığının, zor olsa da, bir tür etik solipsizmi destekleyebileceğini söyleme olanağı doğar. Zaten solipsizmin, *solus* ve *ipse* sözcüklerinin anlamı olan "sadece/tek ben" iddiası gereği söz konusu olan sadece ben isem, ben'in içerdiği etik ilişkiyi kurmak da benim kararıma bağlı olarak şekillenen bir (olumlu) etik solipsizm biçimini alabilir.

Levinas özelinde "sadece ben" etik ilişki açısından başka'nın aynı'ya indirgenmediği anlamıyla "sadece sen"e karşılık gelecektir. Zihnimdeki "sadece sen" kurgusuna zorunluluk ve öncelik atfederim. Başkasının emin olmadığım bilincinin varlığı (ontolojik solipsizm), bilincin kendi kendine kurduğu "sadece sen" fikri ile ontolojik bakımdan olmasa da etik ilişki bakımından benim bir kurgu olarak başkasının bilincinde o (başka) bilinç varolmadan olabileceğim fikrine götürebilir. Başka bir deyişle, başkasının bilincinin içeriğini kuracak olan da nihayetinde benim bilincimdir. O başkasının bilincinde de ben "sadece sen" olarak bulunurum.

Böylelikle solipsizmin dışına çıkmadan başka ile, öteki ile ilişki kurmak olanaklı olur. Etik solipsizmi savunmak, solipsizmin (sadece ben)

içinde kalarak temel iddiadaki (sadece ben) etik yönü geliştirmek anlamına gelir. Böylelikle, etik solipsizm, “sadece ben” iddiasının etik bakımdan yorumlanması biçimini alır.

Şimdi bundan sonrası artık etiğin ne olduğu ile şekillenecektir. Şimdiye kadar tartıştıklarımızdan anlaşıldığı üzere, etik solipsizmin diğer solipsizm türlerinden önce geldiğini iddia edebilecek zemine sahibiz. Gerek etik solipsizmin gerekse etiğin ne olduğu meselelerinin her şeyden önce bir karar verme meselesi olduğunu kabul ediyoruz. Bu durumda etiğin ne olduğuna, etik solipsizmin ontolojik ve epistemolojik solipsizmden önce geldiği savını temellendirebileceğimiz biçimde karar verebileceğimizden yola çıkıyoruz. Diğer taraftan, kendi etik görüşümüzü etik solipsizmin olumlu yorumlanabilmesi adına değiştirdiğimizi de söylemiyoruz. Bunun yerine, daha baştan benimsediğimiz etik yaklaşımın etik solipsizmle uyumlu olduğunu iddia ediyor, etiğin neliği ile etik solipsizmin birbirleriyle ilişkilendirilmelerinden doğacak yeni bir olanaklı yaklaşımı açığa çıkarmaya çalışıyoruz.

O halde, etiğin nasıl kurgulandığına bağlı olarak bu kurgunun ne tür bir etik solipsizm görüşünü destekleyebileceğini araştırabiliriz.

Bu bölümde etik solipsizmin olumlu anlamına dair düşüncelerimizi dile getirmeye başladık. “Etik Solipsizmin Olumlu Anlamına Doğru” bölümünde bu yaklaşımı yeniden ele alacağız. Şimdi ise etik solipsizmin olumsuz anlamının nasıl kurulabileceği üzerinden ilerleyeceğiz.

Etik Solipsizmin Olumsuz Anlamı

Wojciech Zaluski’nin, “Solipsism and Ethics” (Zaluski, 2020) başlıklı makalesi, solipsizmi etik bağlamda olumsuz anlamıyla değerlendiren iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu nedenle etik solipsizmin bu olumsuz versiyonunu onun makalesi üzerinden tartışacağız.

Zaluski’nin etik solipsizm görüşüne göre, etik solipsizmden söz edebilmemizin iki yolu bulunmaktadır ve her iki yol da solipsizmin genel olarak izlerini taşır. Başka bir deyişle, Zaluski etik solipsizmi, ontolojik ve/veya epistemolojik solipsizmin bir uzantısı olarak görür çünkü ontolojik ve epistemolojik solipsizm ona göre solipsizmin iki temel biçimidir. Bu temel koşul ile birlikte üzerinde durulan yollar şunlardır: Birincisi, “solipsizm ontolojik veya epistemik anlamda doğru olsaydı, etik görevler (duties) nasıl olurdu?” sorusu etrafında şekillenir. Bu soruyu yanıtlamak için Zaluski bazı

düşünce deneyleri oluşturur. İkincisi ise şu soru üzerinden açılır: “Solipsizm’ kelimesi hangi etik fenomenlere meşru olarak atıfta bulunabilir ki, şu iki koşulu karşılasın: Bir yandan ontolojik anlamının bir izini korusun, diğer yandan ise olumsuz etik değerlendirmeyi beraberinde getirsin?” (Zaluski, 2020, s. 89).

Birinci yol ile birlikte Zaluski, etik solipsizmi benimseyen bir kişinin diğer insanların gerçekliğini bir şekilde küçümsediği ya da onları eksik gördüğü sonucuna varır. Bu, ontolojik solipsizmde olduğu gibi diğer insanların varlığını tamamen reddetmek ya da epistemolojik solipsizmde olduğu gibi onların zihinlerine erişimin olanaksız olduğunu savunmak şeklinde olabilir. Her iki durumda da etik görevler askıya alınır.

Zaluski bu birinci bakış açısı içerisinde Kant’ın görüşünü de ele alır ve onun ahlaki egoizm anlayışını etik solipsizmin bir türü olarak görmediğini söyler, çünkü Kant’ın bu yaklaşımında başkalarının varlığı kabul edilmekte ve değerlendirme ilişkisel olarak yapılmaktadır. Oysa Zaluski’nin etik solipsizm görüşüne göre başkalarının varlığı ya tamamen reddedilir ya da onlar ahlaki açıdan önemsiz görülür.

Zaluski’nin Kant’ın *Lectures on Ethics* metninden aktardığına göre Kant açısından “ahlaki egoizm, kişinin kendisini yalnızca başkalarına göre yüksek görmesidir. Ancak, değerimizi başkalarına göre değil, ahlaki yasanın kuralına göre değerlendirmemiz gerekir.” (Kant, 1997, s. 137). Zaluski bu nedenle Kant’ın ahlaki egoizm olarak adlandırdığını “ahlaki egotizm” olarak değiştirir ve etik solipsizmin dışında bırakır. Kant’ın ahlaki egoizm dediği görüşe göre, “eğer kişi başkalarıyla yaptığı karşılaştırmalarda üstün çıkarsa, kibir ve kendini beğenmişlik hissi doğar. Diğer taraftan, eğer karşılaştırma olumsuz sonuçlanırsa, kıskançlık ve kendini küçümseme ortaya çıkar” (Zaluski, 2020, s. 96). Her iki durumda da kişinin kendi değeri başkaları ile ilgisinde açığa çıkmaktadır ve bu nedenle etik solipsizm olarak kabul edilemez.

Zaluski’nin etik solipsizm bağlamı içerisinde ele alabileceğimizi düşündüğü ikinci yol, her iki koşulu da sağlayan –hem ontolojik anlamın izini koruyan hem de olumsuz etik değerlendirme içeren- farklı fenomenlerle etik solipsizmin üç biçimini ortaya koyar: “Radikal/aşırı narsisizm, radikal/aşırı egoizm (Marquise de Sade ya da Max Stirner’in görüşü anlamında) ve bilişsel-temelli (egosantrik) egoizm.” (Zaluski, 2020, s. 89). Zaluski’nin

“olumsuz etik değerlendirme” ile kast ettiği, etik solipsizmin etik açıdan olumsuz olarak değerlendirildiği tutumdur ve kendisini ahlaki sorumluluk eksikliği, başkalarına karşı duyarsızlık veya aşırı bireycilik şeklinde belli edebilir (Zaluski, 2020).

İşte bu olumsuz etik değerlendirmelerle oluşan etik solipsizmin üç biçimi de diğer insanların etik özne olarak tanınmasını reddettiği için Zaluski açısından etik solipsizmin örnekleri olarak değerlendirilir. Bunlardan radikal narsisizm, kişinin yalnızca kendisini sevmesi ve başkalarını tamamen göz ardı etmesidir. Radikal (aşırı) egoizm, başkalarının çıkarlarını tamamen yok sayarak yalnızca kendi çıkarlarını takip etme anlamına gelir. Bilişsel temelli (egosantrik) egoizm ise, kişinin kendisini daha “gerçek” kabul etmesi, diğer insanların gerçekliğini daha az önemli veya eksik görmesidir (Zaluski, 2020, s. 99).

Zaluski, etik solipsizm konusunu bütünüyle olumsuz anlamıyla ele almaktadır. Çizdiği her iki etik solipsizm yolunda da solipsizmin ontolojik anlamına öncelik vermiştir: Sadece benim bilincim *varsa*, başkaları *yoksa*, bu iddia büyük ölçüde “olumsuz bir çağrışıma” sahip olan bir iddiadır. Levinas’ın yukarıda değindiğimiz görüşünü de bu nedenle (Pihlström’e eleştiri olarak gönderme yaparak) etik solipsizm örneği olarak kabul etmez. Zaluski’nin bakış açısından Levinas’ın etiğine göre, “her biri kendisini ahlaki görev taşıyıcısı olarak” gören pek çok kişinin, bu görevin taşıyıcısı olabilmeleri için *var olmaları* gerekmektedir. Dahası, bu durumda başka insanları kendimden “daha gerçek” kabul etmem gerekir. Öyle ki, gerektiğinde “kendimi onların iyiliği için kurban etmeye hazır” olabileyim (Zaluski, 2020, s. 98).

Bizse, etik solipsizmin doğrudan olumsuz bir çağrışımı olmadığını iddia ediyor, ontolojik anlamının bir uzantısı olarak görüldüğünde bu şekilde yorumlanmaya daha açık olduğunu ancak yine de bu olumsuzluğun etik solipsizmin kendisini birincil kabul ettiğimizde ortadan kalkabileceğini düşünüyoruz.

Etik Solipsizmin Olumlu Anlamına Doğru

Solipsist bir dünyada etiğin nasıl olacağını düşünmekle solipsizm yaklaşımın etik boyutunu düşünmek arasında bir fark gözeterek başlayalım. Solipsizmin genel olarak bencillik olarak anlaşılması, sadece kendi

çıkarlarını gözetken, kendisi dışında kimse yokmuş gibi davranan insan tipinin yaşama şekline indirgenmesi zorunlu bir bağlam değildir. Başka bir deyişle, konu etik solipsizm olduğunda, etik ilişkiler bağlamından doğrudan olumsuz anlamıyla söz etmenin zorunlu olmadığını düşünüyoruz.

Mesele, solipsist bir dünyada başkalarının olmadıkları varsayılarak (ontolojik solipsizm), benim etik görevlerime ne olacak diye sormak değil. Başkası varmış gibi davranıp davranmamanın bir seçim olarak karşıma çıkması değil. Yokmuş gibi davranıp aşırı narsisist ya da bencil bir yaşama biçimi benimsemeyi seçmek değil. Ya da her şeye rağmen başkaları varmış (belki yanıliyorumdur) gibi davranmayı seçerek özgeci bir yaklaşım benimsemek de değil. Oysa solipsist bir dünyada etiğin olanaklılığını düşünmeye yöneldiğimizde karşımıza bu meseleler çıkıyor. Neden? Çünkü ontolojik bağlam meselenin etik boyutundan önce tasarlanıyor. “Sadece ben *varsam*, o halde...”, “ama belki de ben yanıliyorumdur ve başkaları da *vardır*, o halde...”

“An Inquiry for a Solipsistic Morality in Husserl and Hume” adlı makalesinde Soner Soysal, solipsist bir dünyada ahlakın nasıl olanaklı olabileceği problemini tartışmıştır (Soysal, 2008). Soysal’ın bu metinde kurguladığı solipsizm yaklaşımına göre de etik solipsizme giden yol ontolojik bir solipsizmden geçmektedir. Diğer taraftan Soysal konuyu hem Zaluski’den önce hem de ondan farklı olarak olumlu olarak değerlendirebileceğimiz yönüyle ele almıştır. Zaluski ise, etik solipsizmin olumsuz çağrışımı konusunda ısrar etmiş (olumsuzluğu bir şart olarak baştan belirlemiş) ve ortaya attığı olanaklı etik solipsizm biçimlerinin hepsini olumsuz anlamlarıyla ele almayı tercih etmiştir.

Soysal makalesinde, “solipsist etik” sözcüğünün tıpkı “kare bir daire” gibi olanaksız bir duruma karşılık geliyor olmasından yola çıkarsa da Hume ve Husserl aracılığıyla giriştiği kimi düşünce deneyleriyle, bu tarz bir etik hakkında konuşabileceğimiz bir yaklaşımı da benimsemiştir (Soysal, 2008). Biz de onun geliştirmeye çalıştığı bu *olumlu anlamıyla olanaklı etik solipsizm* yaklaşımının aslında kendisinin ancak etik bağlamı ontolojik bağlamdan ayrı düşünebilmekle geliştirmiş olabileceğini düşünüyoruz. Başka bir deyişle, Soysal’ın girişiminin daha baştan etik bir alan içerisinde konumlandığını söylüyoruz şöyle ki; Hume’un ‘sempati’, Husserl’in ise ‘empati’ kavramlarının birleşiminden solipsizm bağlamında söz edebiliyor oluşu onu

daha baştan etik alan içerisinden¹ –yani bizim burada geliştirmeye çalıştığımız biçimiyle ‘sadece ben’in anlamının açılımı içerisinden- sorgulamaya sevk etmiş olsa gerektir. Soysal, Husserl’in ‘benlik’ kavramı üzerinden öteki inşası ile Hume’un ‘sempati’ kavramı üzerinden etik yaklaşımını deneysel olarak birleştirmeye çalışarak etik solipsizmden çıkış yolu aramıştır. Sorgulanan temel soru şudur: “Eğer ‘öteki’ tamamen benliğin kendi sınırları ve inşası üzerinden belirleniyorsa, gerçek anlamda ahlaki sorumluluk ve ötekiyle ilişki nasıl kurulabilir?” Soysal’ın vardığı yer, bu durumda ahlaki normların, bireyin kendi içsel yapısında yansımalar olarak ortaya çıkacağı ve böylece ahlaki eylemlerin nihayetinde kendine dönük olabileceğidir. Dolayısıyla, bu tasarıda bize göre ötekinin inşa edilmesi için ben’in dışında kalanların ontolojik anlamda *varolmaları* gerekmemektedir.

Biz her ne kadar daha baştan etik bir solipsizmin ontolojik solipsizmden ayrı olarak ele alınabileceğini ve bu sayede olumlu anlamının açığa çıkabileceğini iddia etsek de, Soysal’ın ontolojik solipsizme bağlı olarak geliştirdiği olumlu etik solipsizm çerçevesinin de bizce bu aynı yaklaşımı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla, solipsizmi etik bir temelde kavramsallaştırabilmek için, ‘sadece ben’ ifadesinin anlamını kişiye özgü bir konumdan yola çıkarak tartışmak iyi olabilir. Bu yaklaşım için iyi bir örnek Sami Pihlström’ün, “Guilt: Facing The Problem of Ethical Solipsism” başlıklı makalesidir. Pihlström bu makalesinde, etik solipsizmin olumlu anlamını ‘suçluluk’ kavramında derinleşerek kurmaya çalışmıştır. Ona göre (ahlaki) suçluluğun ya da pişmanlığın etik solipsizme götüren oldukça kişiye özgü bir doğası bulunmaktadır. Her ne kadar ‘suçluluk’ kavramı ya da duygusu sosyal bir etik kavram yani başkalarıyla ilişkide açığa çıkan bir kavram ya da duygu olsa da “ahlaki bakımdan derin anlamda başkasını değil, yalnızca beni ilgilendiriyor” gibi gözükmemektedir. Dolayısıyla, “nihai olarak ahlaki açıdan gerçekten önemli olan sadece benim kendi suçluluğum mudur?” sorusunun peşine düşmek Pihlström için bizi etik solipsizme taşıyacak olan sorudur (Pihlström, 2011, s. 115).

¹ ‘Sempati’ ve ‘empati’ kavramlarının etik alanın kendine özgü kavramlar olup olmadığı tartışılabilir ancak bu soru/n büyük ölçüde etik alanın nasıl tanımlandığı ile doğrudan ilintilidir. Ahlaki ve toplumsal meseleleri temel almak yerine kişinin kendi ile ve başkası ile olan ilişkileri üzerinden geliştirilebilecek bir etik, sözünü ettiğimiz bu kavramları etik alan içerisinden değerlendirebilmemize olanak tanımaktadır.

Pihlström konuya Kantçı bir yerden başlayarak irademin bana ait olmasından yola çıkarak etik açıdan önemli olan tek şeyin bu irade olduğunu dile getirir ve etik solipsizmi de bu iddiaya dayanarak tartışır:

Etik bakımdan tek önemli olan şey *benim irademdir*; ahlaki dünya, etik yönelimin gerekli olduğu normatif alan ‘benim dünyam’dır ve ben yalnızca kendi ahlaki düşünce ve davranışlarımı değerlendirebilirim, asla başkalarınınkini gerçekten değerlendiremem. Bu nedenle, gerçekten ahlaki bir anlamda konuşabilecek her suçluluk *benim* suçluluğumdur. (Pihlström, 2011, s. 117)

Ona göre Kant etik yaklaşımı ile hem eylemlerimizin gerçek ahlaki değerinin hem de suçluluğun doğrudan gözlemlenemez olduğunu savunmak durumundadır. Kant etiğinde her birey içsel ve erişilemez bir ahlaki dünyaya sahiptir. Tam da bu savlar temelinde Pihlström’e göre Kant, etik solipsizmi olumlu anlamıyla ele alabileceğimiz bir filozoftur. Ahlak alanı saf pratik aklın alanına ait olduğu için ahlak fenomeni yalnızca eyleyenin “içinde” gerçekleşmektedir. Bir eylemi oluşturan dış koşullar ve eylemin doğurabileceği sonuçlar da ahlaki bakımdan önemsiz olduğundan “ahlakla ilgili olan tek mesele, bir eylemin eyleyenin ahlak yasasına (kategorik buyruğa) duyduğu saf saygıdan kaynaklanıp kaynaklanmadığı” olacaktır. (Pihlström, 2011, s. 115). Pihlström’e göre Kant, ahlaki benliğin numenal bir benlik olduğunu kabul ederek “mutlak anlamda ‘içsel’ olan” bir benlikten söz etmek durumunda kalır ki etik bağlamdaki solipsist öge tam da burada kendini göstermektedir. Görünmeyen, fenomenal olmayan, empirik olmayan ve hatta psikolojik bağlamda bir kişiye de karşılık gelmeyen bu ahlaki benlik derinlemesine içsel bir benlik olarak ahlak alanının tek başına kurucu ögesine dönüşür. Herhangi bir eylemimi ahlaken gerekçelendirip gerekçelendiremeyeceğimin ya da ahlaken suçlu olup olmadığının belirleyicisi kendi ahlaki benliğimdir ve benim benzer bir değerlendirmeyi bir başkası için yapmam da neredeyse olanaksızdır çünkü “başkalarının ‘içsel yaşamı’ bize kapalıdır” (Pihlström, 2011, ss. 115-116).

Böylelikle Pihlström, olumlu bir etik solipsizm inşa edebilmek için suçluluk veya pişmanlık gibi olumsuz olan yani kişiler arası olumsuz açılımları olan ve asimetrik ilişki barındıran kavramları kullanmıştır. Gaita ve Todorov ile birlikte suçluluk ve pişmanlık duygularının, ahlaki olgunluğun ve gerçek etik farkındalığın temel şartları olduğunu savunur (Pihlström, 2011, ss. 123-126). Levinas ile birlikte de bireyin kendisine ait olan temel ahlaki

konumunu vurgular ve kişinin diğerlerine karşı sonsuz, asimetrik ve bireysel sorumluluğu ön plana çıkaran yaklaşımından faydalanır. Levinas'ın etiği, başkasına daima öncelik vererek onun sonsuz sorumluluğunu üstlenmemiz ile birlikte solipsist bir yaklaşım içerisinden değerlendirilebilir. Buradaki temel mesele, “etik sorumluluğun *paylaşılabilir* oluşudur”. Öteki ile etik ilişki asimetrik olduğu için öteki benim ondan sorumlu olduğum anlamıyla benden sorumlu değildir. Ben kendimi herkesin yerine koyabildiğim için suçluyumdur ve “eğer öteki de suçlu ise, benim omuzlarımda her zaman ‘fazladan bir suç daha’ olur çünkü ben ötekinin sorumluluğundan bile sorumluyumdur”. Böylelikle suçluluk kavramı öteki ile olan dışsal ilişkimden önce gelerek olgusal bağlamda suçlu olmasam dahi transandantal olarak öteki ile sonsuz ilişkide daima suçlu olacağım bir ahlaki öznenin yaşadığı duruma karşılık gelir (Pihlström, 2011, ss. 129-130).

Pihlström her ne kadar etik solipsizmi olumlu bağlamında ele almış olsa da ondan kaçınmamız gerektiğinin de altını çizmiştir. Olumlu bağlamda ele alabilmiş olmasının nedeni etik solipsizmin içerisinde örtük olarak bulunan bir gerçeğe işaret ediyor olduğunu düşünmesidir. O gerçek şudur: “Ahlak, her birimizin bireye ve kişiye özgü olarak derinden sorumlu olduğu bir şeydir” (Pihlström, 2011, s. 114). Ahlaki bakımdan sorumluluğu bütünüyle kişiye içkin bulması bağlamındaki bu etik solipsizm yaklaşımını olumlu olarak değerlendirmek olanaklıdır. Diğer taraftan, Pihlström'ün geliştirdiği bu olumlu etik solipsizm yaklaşımına rağmen onun yine de etik solipsizmden kaçınmamız gerektiği iddiasını vurgulamış olmasını da etik solipsizmi ‘suçluluk’ gibi olumsuz çağrışımları olan bir kavram üzerinden açıklamış olmasına dayandırıyoruz.

Etik Solipsizmin Savunulabilirliği Üzerine Olumlu Bir Değerlendirme

Levinas ve Aşk Kavramı

Etik solipsizmin olumlu bir anlamda benimsenebilmesi için Pihlström'ün yapmış olduğu gibi, suçluluk ve pişmanlık gibi olumsuz içerimi olan etik kavramları temel almak dışında başka yollar da bulabilir miyiz acaba? Elbette o etik solipsizmi ‘sorumluluk’ kavramından yola çıkarak inşa etmeye yönelmiştir ancak bu kavramsal kurgu suçlu olmakla ilgisine bağlanmıştır. Peki acaba bu ‘sorumluluk’ kavramı suçluluk yerine olumlu çağrışımı olmaya daha uygun bir kavramla ilgisinde, örneğin ‘aşk’ kavramı ile olan

ilgisinde ele alınabilir mi? Nitekim, yine Levinas'ın görüşlerinden devam edersek, aşk tüm dışsallığına rağmen bizi içkin alana çeken olarak tasarlandığı için, aşk kavramını etik solipsizm ile ilişkilendirebileceğimiz bir biçimde ele alabilmemiz olanaklı hale gelir.

Levinas'ın aşk anlayışının, her zaman adaleti gözeten ve bireyin kendini köklü biçimde derinden sorumlu hissettiği bir aşk olduğunu söyleyebiliriz. Bu aşk, ötekine duyulan sorumluluk ekseninde şekillenen ve dolayısıyla da aşk türlerinden *Agape* olarak tanımlanan bir aşktır. Levinas'a göre *Eros* anlamında aşk, “hazza dönüşen aşk”tır ve *Agape* de *Eros*'tan türemektedir (Fornet-Betaucourt & Gómez Müller, 2003, ss. 245-246, 251). Aşk ya da sevgi olarak *Agape*, öteki ile olan ilişkimde bağlandığım içkin bir devinim bakımından betimlenmektedir. Şöyle der Levinas:

Sevgi yönelimi Öteki'ne, dosta, çocuğa, kardeşe, sevgiliye, ebeveynlere doğru gider. Ancak bir şey, bir soyutlama, bir kitap da aynı şekilde bir sevgi nesnesi olabilir. Şöyle ki Öteki'ne giden bir aşkınlık olarak aşk, aslen bizi içkinliğin berisine fırlatır: Aşk, varlığın arama işine girişmeden önce bağlanmış olduğu o şeyi aradığı bir devinime işaret eder –varlık aradığını bir dışsallıkta bulduğu halde. (Levinas, 2003, s. 101)

Öteki ile kurulan asimetrik etik ilişki aşk için de geçerlidir ve varlık aşk nesnesi olarak bağlanmış olduğu nesneye açılmadan önce bağlanmasının koşulu olan ve “ilk feragat olarak kendini unutmama” (Levinas, 2005, s. 94) ile başlayan o içsel devinimi gerektirmektedir. Bu bağlamda kendinden feragat etme olarak kendini unutmama ötekine sonsuzlukta açılmam için başlangıç noktasıdır. Başkası ile olan ilişki kendini unutan ben bilinci ile etik anlamda solipsist bir başlangıç oluşturur. Bizi ilgilendiren de uslamamanın bu başlangıç kısmıdır. Ötekine açılacağım bir aşk ilişkisini (etik ilişkiyi) *kendi bilincim aracılığıyla yorumlamak* durumunda kalırım. Levinas'ta bu bilinç, bir şeyin bilinci olma anlamında fenomenolojik yönelimin nesnesini içeren bir bilinç değildir elbette. Yüz yüze karşılaşmadan önce yüz yüze karşılaşmanın beni sorumlu kıldığı, yükümlülük altına soktuğu bilinçtir. Tam da bu bağlama uygun bir biçimde Diane Perpich, Levinas'ın etiği üzerine yazdığı kitabın açılışını şu soruyla yapar: “Levinas'ın anladığı şekliyle, yüzün temel özelliği görülememesi, bilinmemesi veya temsil edilememesi ise, bir yüzle ‘karşılaşmak’ ne anlama gelir? Ve bu yüz yüze karşılaşma beni nasıl bir yükümlülük altına sokar ya da beni nasıl sorumlu kılar?” (Perpich,

2008, s. 1).

Perpich'e göre Levinas sorumluluğu ego kavramının öncesine taşıyacak kadar ileri gitmiştir. Levinas ile birlikte, "önceden var olan bir ego kavramı" sorumluluğun ağırlığı altında "kendi içinde çökmüştür." Başkasına açılma deneyiminin sınırında sorumluluk, "sübjektifliğin özgün bir başkası-*için* hali olarak bir anlığına görünmesine imkân tanır." (Perpich, 2008, s. 121). Levinasçı bağlamında sübjektifliğin, başkası karşısında eriyerek öznenin "içinde" ötekinin konumlandığı bir yükümlülük olarak karşılık bulduğunu söylemek olanaklıdır. Öyle bir yükümlülük ki, Levinas'ın "yüzün çıplaklığı" olarak dile getirdiği "cinayet işlemeyeceksin!" şiarı öteki ile diyalog öncesi bir etik düzlemin çağrısıdır. Bu çağrı, bir ölümlü olarak ben'in ötekinin ölümlülüğü karşısındaki sorumluluğu yani "sonsuzla ilişki"sidir (Levinas, 2011, s. 112). Levinas'ta etiğin birincil anlamı ben'in sonsuzla kurduğu işte bu ilişkidir. Bu ilişki bencil olmayan (kendini unutan ben bilinci) ve egonun öncesine kadar giden bir *ben-ci tavır* ile etik solipsizm içerisinde değerlendirilebilir.

Etiğin Neliği ve Kendini Varedebilme Etiği

Etik solipsizmin özellikle olumlu anlamıyla bağlamının kurulabilmesinin etiğin neliğine de bağlı olduğunu söylemiştik. Bu doğrultuda, etiği ahlaktan ayırarak etik solipsizmi etik sübjektivizm ile ilgisinde ele alabileceğimiz biçimde tanımlama girişiminde bulunabileceğimizi düşünüyoruz.

Sübjektivizmde bir diğerine göreli bir durumdan söz ediyoruzdur. Başka bir deyişle, bir kişinin değerleri başkaları ile olan ilgisinde karşılaştırılabilir. Solipsizmin herhangi bir türünde bu karşılaştırmanın yapılabilmesi olanaklı olmaz. Solipsizm, bu göreli olma durumunun dışında *özel değil ancak özneye bağlı* bir konuma yerleşmek durumunda kalır. Etik solipsizm, etik sübjektivizmin radikal versiyonu olarak kabul edilebilir ancak özneliği aşarak öznenin kendisinde kalan bir etik duruşu içerir. Bu duruşla birlikte etik öznenin, başkasından bağımsız olarak yani bir diğerine göreli olmaksızın öne sürebileceği kendi bilincinin değerlerini konu edinmeye başlarız.

Başkasına göreli olmama durumunda etik kararları kendi bilincimde deneyimlerimin bana bağlı yönü üzerinden temellendiririm. Eğer etik solipsizmi ontolojik solipsizmin bir uzantısı olarak ele almak zorunda

olsaydık, başkalarının var olmadıkları savını temel almak durumunda kalacağımızdan ötürü, bir tek ben'in varlığı (bir tek ben *varsam*) istediği kararları alıp istediği gibi eylemekte özgür olduğu bir akıl yürütme biçimini takip edebilirdi. Oysa, etiğe tam da anlamını verecek şekilde, başkalarının var olup olmamalarından bağımsız, kararlarını nasıl almayı seçeceği, ilişkilerinde nasıl biri olmak istediği, başkasını nasıl gördüğü gibi meseleleri ben'in kendisi kurmak durumunda kalır. Bu durum da solipsizmin diğer türlerinde göremeyeceğimiz biçimde kişiyi daha baştan sorumlu kılar: Kendimden sorumlu olduğum kadar kendi bilincimde kurduğum başkasından da onunla kurduğum ilişki bağlamında ben sorumlu olurum. Etik solipsizm evrensel etik ilkeleri reddetmek zorunda değildir ancak bu ilkelerin bireysel bir bilinç aracılığıyla yorumlandığını ve bu yorumdan da tamamıyla kendi bilincinin sorumlu olduğunu kabul edecektir.

Tam da geldiğimiz bu saptama ile etiğin ne olduğu üzerine düşünebiliriz: Etik; kişinin kendisi ile ve başkaları ile olan ilişkisini nasıl düzenlediğinin bilgisine ulaşmaya çalıştığı bir temel üzerinde ilişkiler ağının araştırılmasıdır. Etiğin kişiye bağlı olan yönü başkalarına bağlı olan yönünden önce gelir. Başkası ile olan ilişki ben'in bilgi ve deneyimi ile ben'e dayanarak temellendirilir ve öteki ben'in etkinliği içerisinde konumlanır. Ötekinin var olup olmamasından bağımsız olarak (ontolojik solipsizm) başkasıyla ilişki, ben'in kendini gerçekleştirmesi için zorunludur. Bu kendini gerçekleştirme ya da varedebilme meselesi ise öteki ile birarada gerçekleşmek zorunda olsa bile kişinin –başkası ile ilişkiyi bilincin bir düşünce devinimi olarak gören– bilincinin içerisinde gerçekleşir. Bilincin kendinde olmayan bir şeyi (başkasını) nasıl içeriyor olduğu konusu bir soru olarak doğabilse de bilinç esasen kendinde olmayan bir şeyi içeremez. Levinasçı bağlamda kendimi her şeyden sorumlu ve suçlu hissetmemin nedeni de budur. Bir yüz ile karşılaşmak *ilişkisel düzlemde benim bilincimde gerçekleşmek durumunda olan* bir olguya karşılık gelecektir. *Ben, kendi etik gerçekliğini kendisi kurar.*

Olumlu bir etik solipsizm bağlamında değerlendirebileceğimiz bir etik görüş olarak *Kendini Varedibilme Etiği* kitabını da örnek olarak gösterebileceğimizi düşünüyoruz (Kurtoglu Taşdelen, 2020). Başka bir deyişle, bu kitabın olumlu anlamda bir etik solipsizm örneği olarak da okunabilecek argümanları barındırdığına inanıyoruz. Her ne kadar bu kitap boyunca evrensel olan ve ontolojik bir solipsizmi hiçbir biçimde desteklemeyen bir etik

geliştirmeye çalışmış olsak da, kendini varedebilme üzerinden yarattığımız bağlamın merkezinde olan ‘etik bilinç’ kavramının olumlu bir etik solipsizmin kurucu kavramı olarak yorumlanmaya açık olduğunu öne sürüyoruz.

Kitabın konumuz gereği bizi en çok ilgilendiren kısmı, etik bilincin ahlak bilincinden ayrı olarak öne çıkmış olmasıdır. Etiği ahlaktan ayırt etme çabası, etiğin temelde kişisel sorumluluğun mesele edildiği kişiler arası ilişkiler alanı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ahlak bilinci toplumsal boyutuyla ilişkisi içerisinde ele alınırken etik bilinç, kişinin “kendini varedebilme iyileri” ile ilgisinde kurgulanmıştır. Öne sürülen “kendini varedebilme iyileri” bir örnek olması açısından kendi teorik-pratik yaklaşımımızı yansıtan bir deneyim bağlamı içerisinden ve zorunlu olarak olumlu anlamıyla kurgulanmıştır. Kişinin kendini varedebilmesinin önünü açma potansiyeli taşıyan özgürlük, aşk, sessizlik, diyalog ve saygı gibi kavramlar, “kendini varedebilme iyilerine” örnek olarak ele alınmıştır. Herkesin kendine ait ve değişebilir nitelikte olan “kendini varedebilme iyileri” olacaktır. Bir başkasının bilincinin içeriğindeki kendini varedebilme iyilerini bilmek olanaklı olmadığından ya da bilmek olanaklı olsa bile kişinin kendi yaşam dünyası için pek de işlevsel olamayacağından bu iyilerin nesnel olarak konu edilmeleri söz konusu değildir. Bu bağlamda etiğin özneye bağlı olarak ve kişisel deneyim alanından temellendirilmesi gerekmektedir. Kişinin kendi bilinci, kendini varedebilme iyilerini belirleme ve değerlendirme sürecinde temel rehberdir. Birincil özne kişinin kendisidir. (Kurtoglu Taşdelen, 2020).

Bu kitabın diğer önemli kavramlarından biri olan ‘biraradalık’ kavramı da yine ben’in bilincinin bir ürünü olarak etik solipsizm içerisinde değerlendirilebilir gibi gözükmektedir: Ben’in dışındaki bilinçlerin ontolojik olarak varolmalarından bağımsız olarak ‘biraradalık’ kavramı, etik ilişkiler için ihtiyaç duyulan bir kurgu kavram niteliği taşımaktadır. Biraradalığı ontolojik olarak değil etik-kavramsal olarak ilişki bağlamında kurabilecek ya da kuramayacak olan ben’in kendisidir. Bu bağlamıyla gerek *kendini varedebilme iyileri* gerekse *biraradalık* kavramı üzerinden oluşturulan tüm etik yargılar kaynak olarak kişinin kendi deneyimlerine dayanarak bir *olumlu etik solipsizmin gelişmesine* olanak tanırırlar.

Harun Tepe, Türkiye’de yapılan etik çalışmaları kapsamlı bir şekilde ele aldığı “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Etik Çalışmaları” (Tepe,

2023) başlıklı araştırmasında *Kendini Varedebilme Etiği* kitabına ayırdığı bölümde, Demet Kurtoğlu Taşdelen'in evrensel bir etik kurabilmek üzere "kendi deneyimlerinden yola çıkmakta" olduğunu ve etik görüşünün de kendi (performatif) felsefe yapma anlayışı ile "büyük kesişimler" taşıdığını dile getirmiştir. Bu etik görüşün dayandığı temelin de yazarın kendi insan görüşü olduğu saptamasını yapmıştır. Tepe'nin yaptığı bu değerlendirmede, kitabın yazarı olarak bizim kendi deneyimlerimizden ve kendi felsefe yapma biçimimizden yola çıkmış olduğumuz vurgusu bizim aynı zamanda olumlu anlamda etik solipsizmi benimsediğimize inandığımız görüşümüzü de destekler niteliktedir. Tepe, yazar olarak bizim her insanda olanak olarak bulunduğu inandığımız "kendini gerçekleştirme ya da kendini varedebilme olanağı" fikrini temel aldığımız etik görüşün "insana ilişkin saptamalara" bağlandığı yönünde bir değerlendirme yapmıştır (Tepe, 2023, ss. 18-19). Tepe'nin bakış açısından yazar, "kendi felsefe yapmasından hareketle" bütün insanlarda gördüğü kendini varedebilme olanağına işaret etmiştir. Tepe değerlendirmesini, yazarın kendisini nasıl değiştirip dönüştürdüğünü vurguladığı kitabın son tümcesi ile bitirmiştir: "Felsefe yapıyorsanız bana kendinizi nasıl değiştirdiğinizi anlatın. Ben anlattım." (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, s. 205). Tepe'nin kitapla ilgili yaptığı değerlendirmesinin bu kısmı yazar olarak bizim etik yargıların belirlenmeleri ve değerlendirmeleri söz konusu olduğunda kendi bilincimizin birincil özne olmak zorunda olduğu saptamamızla örtüşmektedir. Bu bağlamda *Kendini Varedebilme Etiği*, olumlu bir etik solipsizm geliştirebilmek için bir örnek olması bakımından da okunabilir.

Bu bölümü sonlandırırken *Kendini Varedebilme Etiği* kitabında geliştirilen etik görüşümüz doğrultusunda (her ne kadar sözü edilmiş olmasa da) bir etik solipsizm tanımı da verebiliriz: *Etik solipsizm*; etik bilince sahip olduğunu kabul eden ve bu doğrultuda kendi bilincinde kurguladığı *kendini varedebilme iyilerini* kendi varoluşunu biraradalık içerisinde geliştirerek gerçekleştirmeye yönelik yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre birey etik kararlarını, başkasını da içermekte olan, kendi bilinci ve deneyimleri üzerinden temellendirmektedir.

Etik solipsizmin bu tanımı, Levinas'ın etiğinde dile getirdiğimiz gibi yine olumlu bir yaklaşım içermektedir. Buradan çıkan bir sonuç, etik solipsizmin nasıl tanımlanacağını etiğin alanının nasıl belirlendiği ile doğrudan

bağlantılı olduğudur. Bu bölümdeki etik solipsizm yaklaşımı, etiğin kişinin kendini geliştiren, kendini değiştirip dönüştürdüğü yönünün vurgulanması bağlamı ile olumlu bir yaklaşım olarak açığa çıkmıştır.

Sonuç

Ontolojik ve epistemolojik solipsizmden ayrı olarak geliştirilebilir olan bir etik solipsizm yaklaşımından söz edebilmemiz olanaklıdır. Ontolojik ve/veya epistemolojik bağlamda solipsizmi benimse(ye)meyen biri etik bağlamda solipsizmi benimseyebilir. Dahası, kişinin öteki karşısında kendini suçlu hissetmesi üzerinden bir etik solipsizm yaklaşımı geliştirebileceğimiz gibi, *agape* anlamında aşk kavramı üzerinden ya da kendini varedebilme iyileri üzerinden, başkasıyla ilişkide olumlu etki ve sonuçları olan bir etik solipsizm yaklaşımı da geliştirebiliriz.

Etik, kişinin kendisiyle ve başkasıyla olan ilişkisini nasıl düzenlediğinin bilgisine ulaşmaya çalıştığı bir temel üzerinde ilişkiler ağının araştırılması olarak kabul edildiğinde, etik solipsizm esasen benimsenmesi gereken bir yaklaşım olarak da açığa çıkabilir. Etik, temelde kişinin kendisini ilgilendiren, kendisiyle ilgili olan vurgusuyla öne çıktığında, 'sorumlu olma' kavramı etik karar verme süreçleri için dayanak noktasını oluşturur. Bu nedenle de etik solipsizm toplumsal bağlardan kopuk bir yaklaşım olarak değil, tam tersine bu bağları (biraradalık bağlarını) güçlendiren bir yaklaşım olarak anlaşılır.

Ben'in başkası ile olan ilişkisinde konu olabilecek suçluluk, empati, aşk, pişmanlık gibi karşılıklı ilişkide açığa çıkan her türden insani eylem konusu temelde bireysel deneyim konusudur. Ben'in bakış açısı, kişisel deneyimler üzerinden geliştirilen özneye bağlı olan yorumlar bütünüdür.

Kaynaklar

- Fornet-Betaucourt, R., & Gómez Müller, A. (2003). Sonsuza Tanıklık: Emmanuel Levinas'tan Seçme Yazılar (M. Atıcı, Çev.). İçinde Z. Direk & E. Gökyaran (Ed.), *Felsefe, Adalet ve Aşk* (ss. 241-259). Metis Yayınları.
- İyi, S. (2011). Etik Nedir? İçinde İ. Kuçuradi & D. Taşdelen (Ed.), *Etik*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kant, I. (1997). *Lectures on Ethics*. Cambridge University Press.
- Kurtoglu Taşdelen, D. (2020). *Kendini Varedibilme Etiği*. Pinhan.

- Levinas, E. (2003). Sonsuza Tanıklık: Emmanuel Levinas'tan Seçme Yazılar (M. Başaran, Çev.). İçinde Z. Direk & E. Gökyaran (Ed.), *Aşkım İkir-cikliği* (ss. 101-102). Metis Yayınları.
- Levinas, E. (2005). *Zaman ve Başka* (Ö. Gözel, Çev.). Metis Yayınları.
- Levinas, E. (2011). *Tanrı, Ölüm ve Zaman* (I. Ergüden, Çev.). Dost Kitabevi.
- Perpich, D. (2008). *The Ethics of Emmanuel Levinas*. Stanford University Press.
- Pihlström, S. (2011). Guilt: Facing The Problem of Ethical Solipsism. *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy*, 7(2), 114-135.
- Soysal, S. (2008). An Inquiry for a Solipsistic Morality in Husserl and Hume. *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji*, 23, 79-91.
- Tepe, H. (2023). Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye'de Etik Çalışmaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(Özel Sayı), 1-24.
- Ural, Ş. (2019). *Solipsism, Physical Things and Personal Perceptual Space: Solipsist Ontology, Epistemology*. Vernon Press.
- Zaluski, W. (2020). Solipsism and ethics. İçinde A. Olszewski, Z. Wolak, & J. Dadaczyński (Ed.), *De Solipsismo* (ss. 89-109). Wydawnictwo Naukowe UPJPII.

Öz: Bu makale etik solipsizmin olanaklı anlamlarını ele almakta ve nasıl savunulabileceğini temellendirmeye çalışmaktadır. Etik solipsizm, ontolojik ve epistemolojik versiyonlarından ayırt edildiğinde olumlu anlamıyla savunulabilir bir yaklaşıma dönüşebilmektedir. Zaluski'nin geliştirmiş olduğu olumsuz bağlamdaki etik solipsizmin nedeni onun solipsizmin bu versiyonunu ontolojik ve epistemolojik solipsizmin bir uzantısı olarak görmüş olmasıdır. Pihlström'ün geliştirdiği biçimiyle etik solipsizm suçluluk kavramı gibi etik ilişkiyi kurucu bir kavram olarak ele alındığında, Kantçı ve Levinasçı bir solipsizm yaklaşımından söz edilebilmektedir. Nitekim, Kant'ın ödev etiğinde eylemlerin sonuçlarından ve dışsal şartlardan bağımsız biçimde kişinin "içinde" gerçekleşiyor olduğu savı ile Levinas'ın Öteki ile kurulan ilişkide kişinin başkalarına karşı sonsuz, asimetrik ve bireysel sorumluluğu ön plana çıkaran yaklaşımı etik solipsizmi destekleyici bir temel oluşturabilmektedir. Bununla birlikte Pihlström'den farklı olarak, Levinas'ın

agape anlamındaki aşk kavramı ile kişinin kendini varedebilmesinin önünü açma potansiyeli taşıyan “kendini varedebilme iyileri” üzerinden başka bir olumlu etik solipsizm görüşünü geliştirebilmenin olanaklı olduğu da tartışılabilir.

Anahtar Kelimeler: Etik solipsizm, suçluluk, Agape, sorumluluk, kendini varedebilme etiği.

